
RAZRED KUMROVEČKE NIŽE PUČKE ŠKOLE / novi stalni postav u Muzeju "Staro selo" Kumrovec

IM 42 (1-4) 2011.
IZ MUZEJSKE TEORIJE I PRAKSE
MUSEUM THEORY AND PRACTICE

TATJANA BRLEK □ Muzeji Hrvatskoga zagorja – Muzej "Staro selo" Kumrovec, Kumrovec

UVOD

Stalni muzejski postavi obrta i običaja najvećega etnografskog muzeja na otvorenome, Muzeja Staro selo Kumrovec, postavljeni u *in situ* objektima, vrlo zorno prikazuju slike iz života Kumrovčana s kraja 19. st. Promišljajući o tom razdoblju, kao nezaobilazna tema nameće se razvoj školstva u naselju Kumrovec. Nemoguće je govoriti o razvoju školstva u Kumrovcu a ne spomenuti same početke obrazovanja u kotaru Klanjec, kojemu je Kumrovec u to vrijeme administrativno pripadao. Prvi pisani podaci o razvoju školstva upućuju nas na franjevački samostan u Klanjcu, gdje prvi spomen o školi potječe još iz 17. st. (1629.). Prva škola u Klanjcu osnovana je 1796., ali je ona vrlo brzo prestala raditi, pa se smatra da je škola u Klanjcu utemeljena 1830. g. Od 1841. do 1845. g. škola je djelovala u franjevačkom samostanu, a od tada do izgradnje nove škole djelovala je u privatnim kućama. Od prve polovice 19. st. školstvo je bilo pod utjecajem hrvatskoga narodnog preporoda i jačanja nacionalne svijesti. U to se vrijeme pojavljuju pojedinci koji svojim radom, javnim djelovanjem i promišljanjima pridonose osnutku škola i organiziranju obuke. Po posebnim zaslugama za razvoj školstva na području kotara Klanjec istaknuo se Tomo Gajdek, kapelan u Zagorskim Selima, koji je zaslužan za osnivanje škola u Zagorskim Selima (1829.), Velikoj Erpenji (1833.), Jezeru (1863.) i Velikom Trgovišću (1860.).

Do sredine 19. st. osim škole u Klanjcu djelovale su i škole u Zagorskim Selima, Velikoj Erpenji, Jezeru i Tuhlju (1863.).

Kumrovec je pravo na organiziranje nastave od Kraljevske hrvatsko-slavonsko-dalmatinske vlade, Odjela za bogoštovlje i nastavu, dobio 1889. g. Iste godine nastava se održavala u privatnoj kući Martina Broza. Nakon dvije godine u Kumrovcu je izgrađena prva niža pučka škola. Bila je to zidana prizemnica u kojoj se nalazio prostor za jednu učionicu i učiteljski stan i u kojoj se nastava održavala do 1956. g., kada je Kumrovec dobio novu, suvremenu školu u kojoj i danas djeca s područja Kumrovca i okolice pohađaju nastavu, a zgrada niže pučke škole postala je dio Muzeja Staro selo Kumrovec.

Novom koncepcijom stalnog postava namjera nam je unutrašnjost objekta približiti izvornom izgledu škole.

Izložba *Razred kumrovečke niže pučke škole* prikazuje *in situ* učionicu s kraja 19. st., opremljenu eksponatima, originalima školskog namještaja prikupljenoga iz nekadašnjih nižih pučkih škola s područja kotara Klanjec. Projekt namjeravamo razvijati prezentacijom učiteljskog stana i rekonstruirane učionice s kraja 19. st., koja će služiti za različite oblike interaktivnih radionica.

RAZVOJ ŠKOLSTVA U KUMROVCU – OD NIŽE PUČKE ŠKOLE DO OSMOLJETKE

Naselje Kumrovec smjestilo se u dolini rijeke Sutle, a prvi se put u povijesnim dokumentima spominje 1463. g. Spominje ga se kao posjed Cesargrada u kojemu su u to vrijeme stolovali grofovi Celjski.¹ Plodna zemlja i izvori pitke vode te pitomi pejzaž glavne su pretpostavke za naseljavanje terena, ali i osnovni preduvjet za razvoj poljoprivrede i stočarstva kao temeljnih djelatnosti kojima se u početku stanovništvo bavilo. Krajem 18. i početkom 19. st. mještani su u kućama počeli podučavati majstorske vještine i pomalo razvijati obrtničke radionice.²

Djeca Kumrovca u to su vrijeme pohađala učione u Zagorskim Selima i Tuhlju koje su bile udaljene i do dva sata dječjeg hoda po blatnjavim zagorskim putovima. Organizirana se nastava u Kumrovcu počela provoditi 4. listopada 1889. g. u privatnoj kući Martina Broza, a provodio ju je prvi učitelj Koloman pl. Barabaš. Kako su Kumrovčani ulagali velike napore da dobiju pravo na organiziranje nastave, već nakon dvije godine u Kumrovcu je izgrađena i prva škola zahvaljujući pristanku mještana na uvjete koje je odredila Zemaljska vlada, na prijedlog Kraljevske kotarske oblasti u Klanjcu, na 116%-tni raspisani namet te besplatne radne i vozne usluge tijekom dvije godine. Škola - zidana prizemnica u kojoj se u desnom krilu nalazila učionica, a u lijevome učiteljski stan, počela je raditi 4. listopada 1891. g. Već školske godine 1891./92. u školu je bilo upisano 178 učenika i od dobrovoljnih je priloga mještana od tvrtke Mälfer iz Beča kupljena školska zastava.

*Barjak je taj sa slikom sv. Alojzije i Bezgrešnog začeca svojina pučke škole u Kumrovcu, a pohranjen je u kapeli sv. Roka odakle se uzima kada školska mladež pod njim kojoj svečanosti prisustvuje.*³

1. Kumrovec se prvi put spominje u popisu cesargradskog dvorjanina Andrije Baumkirhera oko 1456.-1463. g. Značenje riječi Kumrovec vjerojatno potječe od riječi *kumerni*, što označava siromašne, bijedne i nevoljne ljude, kako su cesargradski feudalci nazivali svoje ljude.

2. U 19. st. mještani su u kućama počeli izučavati majstorske vještine i pomalo razvijati obrtničke radionice. Prema zapisu Martina Broza, u Kumrovcu su oko 1925. g. stolovala dva učiteljska činovnika (Franjo Meštrić i Marija Bošnjak), selo nije imalo trgovine ali su u njemu bile tri gostionice (kod Matije Lončara, Štefa Broza i Izidora Penezića). U mjestu su radila dva krojača (Tonek Sporiš i Josip Jug - zvonar), jedan kovač (Karlek Broz) i jedan bačvar, *pintar* (Martin Gašpert). Cementnu robu, cementni utoreni crijevi izrađivali su Ljudevit Štvanek i Karlo Broz.

3. Citat iz spomenice niže pučke škole u Kumrovcu zabilježen za školsku godinu 1893./94.

sl.1. Razred niže pučke škole u Kumrovcu: detalj stalnog postava Muzeja "Staro selo" Kumrovec
Snimio: Srećko Budek, 2011.

Radni uvjeti u školi od samog su početka bili vrlo teški: učionica je bila premalena za toliki broj učenika, zima je nosila probleme nabave drva za ogrjev, plaća učitelja bila je vrlo malena, a zahtjevi su bili sve veći. Spomenuti problemi potaknuli su Kolomana pl. Barabaša na promjenu radnog mjesta - na vlastiti je zahtjev premješten je u Jalžabet, dok je Juraj Marković imenovan namjesnim učiteljem u Kumrovcu. Ubrzo je, zbog bolesti, učitelja Markovića, zamijenila Ljubica Hodalić. Nakon smrti J. Markovića (1904.) na njegovo je mjesto imenovan Stjepan Vimpošek. Vrijeme službovanja spomenutih učitelja obilježilo je školovanje i Josipa Broza (1900.-1905.), najpoznatijeg đaka kumrovečke niže pučke škole.

U to vrijeme obvezna je obuka - niža pučka škola, trajala četiri godine. Nakon toga učenici s boljim uspjehom bili su upisani u još dvije godine opetovnice,⁴ pohađali su obuku koja se organizirala dva do tri puta u tjednu tijekom zimskih i ranih proljetnih mjeseci, a u sklopu nje obnavljalo se znanje i produbljivalo već naučeno gradivo. Nakon završetka školovanja, kao petnaestogodišnjaci, ali i ranije, djeca su napuštala roditeljski dom i kretala u svijet *trбуhom za kruhom* - kod nekih majstora na obuku, a samo su malobrojni išli dalje u školu. U nižim pučkim školama djecu se podučavalo najnužnijemu za daljnji život: čitanju, pisanju, računanju i vjeronauku. Uz to, djeca su mogla učiti njemački i latinski jezik. Kako je bilo važno da djeca u školi nauče praktična znanja u smislu privređivanja što veće količine hrane, koja je mnogočlanim obiteljima bila vrlo važna za preživljavanje, u škole su se počeli uvoditi i školski vrtovi. U Kumrovcu je 1911. g. organiziran školski vrt. Radom u vrtu djeca

su učila o uzgoju voća i povrća, sprečavanju biljnih bolesti...

Kako je broj školskih obveznika stalno rastao, šk. god. 1921./22. škola je organizirana kao dvorazredna - dva učitelja podučavala su u jednoj razrednoj sobi. Izgradnjom zgrade za potrebe učiteljskih stanova šk. god. 1929./30. u desnom krilu škole, na mjestu gdje je bio učiteljski stan, opremljena je još jedna učionica. Donošenjem Zakona o obaveznom sedmogodišnjem školovanju, u Kumrovcu se uvodi peti razred. U to vrijeme službovale su četiri učiteljice, pa se nastava u petom razredu održavala tako da je svaka učiteljica nakon rada u svom razredu poučavala još jedan predmet u petom razredu. Šesti razred pohađao se prema smanjenom programu, a u školu se uvodi šk. god. 1946./47. Sljedeće školske godine nastava postaje sedmogodišnja, pa je škola dobila još jedan objekt u kojemu se održavala obuka. Škola 1950. g. postaje osmogodišnja, a nastava se održavala na tri lokacije: u školi - matičnom objektu, u novosagrađenom objektu udaljenome od škole te u zadružnom domu. Na taj način obuka je bila organizirana do 1956. g., kada je dovršena i uređena nova, suvremena školska zgrada, prostorom dovoljna za broj školskih obveznika Kumrovca. Školska zgrada izgrađena je na inicijativu Josipa Broza Tita, a i danas u njoj nastavu pohađaju učenici Kumrovca i okolnih naselja. Objekt stare niže pučke kumrovečke škole postaje sastavnim dijelom Muzeja Staro selo Kumrovec.

4. Opetovna obuka definirana je Školskim zakonom iz 1888. g., &52 - 62. (278. - 335. str.), A. Cuvaj, Zagreb, 1901.

sl. 2. Školski ormar s nastavnim učilima;
detalj stalnog postava Muzeja "Staro selo"
Kumrovec
Snimio: Srećko Budek, 2011.

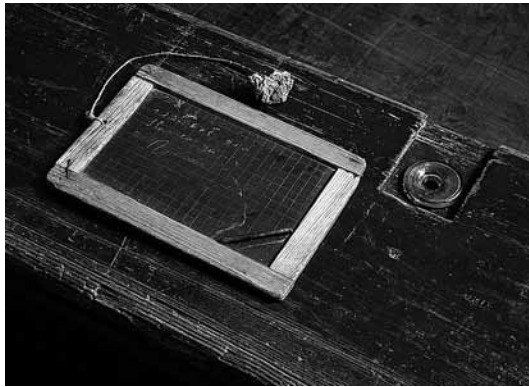
RAZRED NIŽE PUČKE ŠKOLE U KUMROVCU

Novom muzeološkom koncepcijom stalnog postava niže kumrovečke pučke škole, interijer objekta prikazat će se u njegovu izvornom sadržaju. U prostoru gdje je i prvotno postojala učionica, u lijevom krilu škole, danas prezentiramo *in situ* učionicu opremljenu školskim namještajem s kraja 19. st. Namještaj je tijekom godina prikupljen iz nižih pučkih škola s područja nekadašnjeg kotara Klanjec i dio je povijesne zbirke Muzeja "Staro selo" Kumrovec.

Prostor učionice opremljen je u skladu sa Školskim zakonom od 31. listopada 1888. g., kojim je točno opisan izgled učionice te obvezna učila koja bi svaka škola morala imati. To su:

- slike za zornu obuku
- zemaljska kugla (globus)
- zemljovidi (polutke, Europa, Austro-Ugarska Monarhija, Trojedna Kraljevina i zemljovid Svete Zemlje - Palestine)
- računalo

sl. 3. Pločica za pisanje sa spužvicom i grafitnom olovko, *komčekom* iz stalnog postava Muzeja "Staro selo" Kumrovec
Snimio: Srećko Budek, 2011.

- zbirka risarskih podložaka
- slike za obuku u prirodopisu, uz zbirku domaćih prirodnina
- najpotrebniji fizikalni aparati
- slike i modeli za pouku u metričkom sustavu.⁵

Opremljenost učionice ovisila je o financijskom statusu općine, tako da baš sve učionice i nisu u potpunosti bile u skladu s propisanim zakonom. Terenskim je istraživanjima utvrđeno da je kumrovečka učionica imala skroman namještaj i samo osnovna nastavna učila. Kao i nekad, i danas su sredinom prostora razmještene drvene klupe s naslonima, u kojima se smjestilo onoliko djece koliko je bilo potrebno. Školske godine 1891./92. u kumrovečku je školu bilo upisano 178 učenika. Djevojčice i dječaci sjedili su odvojeno, svatko u svom redu klupa. Do zida, s desne strane, sjedili su dječaci, a uz gusanu peć, koja se ložila drvima, s lijeve strane, bile su djevojčice. Djeca su na klupama držala samo najnužnije stvari, najčešće pločice po kojima se pisalo grafitnom olovkom, *komčekom*. Za pločicu je obvezno bio zavezan i komadić spužve kojom se napisano moglo i obrisati. Pločica je služila za računanje i pisanje. Svaka klupa ima izrezane otvore u koje su se stavljale tintarnice kada se pisalo krasopisom. Ispod klupe je polica na koju su djeca odlagala višak stvari - torbu i višak odjeće. S obzirom na teško financijsko stanje mještana Kumrovca, djeca su školske stvari uglavnom nosila u pletenim cekerima, *rogožarima*. Škola nije imala poseban prostor za odlaganje viška odjeće i obuće, garderobu, jer su djeca uglavnom dolazila bosa, samo po najoštrijim zimi u cipelama, a imali su samo najnužniju odjeću. *Sjetio sam se kakvom smo obućom mi u djetinjstvu i u školskoj dobi bili opskrbljeni. Kad su prve krave krenule na pašu pa sve do jesenskog mraza, obuća je visjela negdje na klinu. Bosi smo hodali do prvog mraza kada su se cipele skidale s klina. Tabani na nogama imali su još od prošle godine kondiciju te im nije smetao ni grublji šoder kojim je bila šodrana cesta. Obuća je čekala zimu. Kako su gotovo sve obitelji imale više djece, obuća je bila mladima naslijeđena od starijih. Isto je bilo s odjećom. Rijetko je tko bio bez zakrpa na odjeći i obući. Zimi je ta sva obuća bila mokra. Noge su nam bile pune ozeblina koje su znale biti tako jake da se obuća nije mogla ni*

5. J. Kirin, *Uređenje pučke nastave u Kraljevinam Hrvatskoj i Slavoniji s naputkom o školskoj administraciji* (na osnovi Školskog zakona od 31. listopada 1888. g.).

6. Citat iz kataloga *Razred kumrovečke niže pučke škole*, iz teksta koji je napisao gosp. Zvonko Blažičko, učenik niže pučke škole u Kumrovcu.

*navući. Nakon što se zima nekako progurala, jedva smo dočekali da krave počnu pasti, a mi da krenemo svojom starom obućom tj. golim tabanima.*⁶

S desne strane ulaznih vrata, na malo povišenome mjestu, na sredini, ispod slike cara Franje Josipa i raspela, nalazila se katedra, stol za učitelja na kojemu je obvezno bio imenik, pribor za pisanje i svjetiljka te, nerijetko, šiba. Nakon završetka nastave učitelj je obvezno spremio predmete sa stola u ormar koji se nalazio u desnom kutu učionice. U ormar se smještio i stalak s tintarnicama, knjige te ravnala i trokuti. Na ormaru je stajao globus, *zemaljska kugla*. Obično su školski ormari imali i odvojen dio za zemljopisne karte. U kumrovečkoj učionici karte su se čuvale, smotane u role, u kutu između ormara i zida. Na zidu tik do ormara nalazio se barometar te harmonium. S lijeve strane učiteljskog stola nalazila se ploča i računalo. Zidovi učionice bili su bijele boje jer su se krećili vapnom koje je, osim bojenja, imalo i zadaću dezinfekcije. Na zidovima su bile aplikacije za zornu nastavu matematike i prirodopisa.

Izložba *Razred kumrovečke niže pučke škole* kao stalni postav Muzeja "Staro selo" Kumrovec otvorena je za javnost u povodu obilježavanja 120. godišnjice početka nastave u prvoj školskoj zgradi u Kumrovcu i prezentira autentičnu učionicu s kraja 19. st. Nakon 120 godina, otkako je škola izgrađena, ponovno smo pokrenuli sadržaje u nižoj kumrovečkoj pučkoj školi. Gostovanjem Hrvatskoga školskog muzeja iz Zagreba, pod vodstvom Branke Manin, djeca su uistinu mogla doživjeti atmosferu škole na prijelazu iz 19. u 20. st. učeći pisati krasopisom. Ekspoziti i sam ambijent učionice na taj je način poprimio puni sadržaj, a vjerujem da su naši posjetitelji doživjeli pravo iskustvo i da će se doživotno sjećati dana provedenoga u nižoj pučkoj školi. Sa željom za nastavak međumuzejske suradnje, kao i s namjerom kreiranja vlastitih tematskih programa, dočekujemo posjetitelje koji će sljedeće godine svoj boravak u Muzeju "Staro selo" Kumrovec upotpuniti upoznavanjem novoga stalnog postava, ali, vjerujem, i novim sadržajima interaktivnih radionica niže pučke kumrovečke škole u novoj rekonstruiranoj učionici.

Primljeno: 15. rujna 2011.

LITERATURA

1. A. Cuvaj, *Školski zakon od 31. listopada 1888.*, Zagreb, 1901.
2. *Službeni glasnik Kr.hrv.-slav.-zemaljske vlade*, Odjela z bogostovlje i nastavu, Zagreb, 1889.
3. T. Brlek, *Dodirnim povijest školstva Kotara Klanjec*, MHZ, 2011.
4. *Spomenica niže pučke škole u Kumrovcu iz 1889.*
5. J. Kirin, *Uređenje pučke nastave u Kraljevinam Hrvatskoj i Slavoniji s naputkom o školskoj administraciji*, Zagreb, 1909.
6. T. Brlek, *Terenska istraživanja 2010. – 2011.*

sl. 4. Gostujuća radionica Hrvatskoga školskog muzeja u Muzeju "Staro selo" Kumrovec: *Pisanje krasopisa*, održano 1. listopada 2011., uz otvorenje stalnog postava *Razred kumrovečke niže pučke škole*, pod stručnim vodstvom Branke Manin
Snimila: Željka Šipek, 2011.

development of education in Kumrovec hamlet necessarily arises.

It is impossible to speak of the development of schooling in Kumrovec without mentioning the very beginnings of education in the Klanjec district, to which Kumrovec administratively belonged at that time. The first written data about the development of education take us to the Franciscan monastery in Klanjec, where the first mention of the school goes right back to the 17th century (1629). The first school in Klanjec was founded in 1796, but it soon stopped working, and the school in Klanjec is thus considered to have been founded in 1830. From 1841 to 1845 it was inside the monastery, and from then until the building of a new school, it went on in private houses.

From the middle of the 19th century schooling was influenced by the Croatian National Revival, by the strengthening of national consciousness. At that time individuals appeared on the scene who with their work, public activity and considerations contributed to the founding of the school and the organisation of the teaching.

Particularly prominent for his services to the development of education in the Klanjec district was Tomo Gajdek, chaplain in Zagorska sela, who was responsible for the foundation of schools in Zagorska Sela (1829), Velika Erpenja (1833), Jezero (1863) and Veliko Trgovišće (1860).

The exhibition *A class of the Kumrovec lower grade school*, a permanent display of the Kumrovec "Old Village" Museum was opened to mark the 120th anniversary of the beginning of teaching in the first school building in Kumrovec, and presents an authentic scene of a classroom from the end of the 19th century.

KUMROVEC LOWER GRADE SCHOOL / NEW PERMANENT DISPLAY IN THE KUMROVEC "OLD VILLAGE" MUSEUM

The permanent museum displays of the trades and customs of the biggest ethnographic outdoor museum, the Kumrovec "Old Village" Museum, placed in *in situ* structures, very vividly present pictures from the life of Kumrovec villagers from the end of the 19th century. In any consideration of this period, the